

до вироблення стратегії, координації планування і управління в сфері постачання, виробництва, складування і доставки товарів, є одним з важелів підвищення конкурентоспроможності торговельно-виробничих підприємств на споживчому ринку.

Список літератури

1. Барабаш, А. ERP: дорого и сердито [Текст] / А. Барабаш // Украинская инвестиционная газета. – 2001. – 20 марта. – С. 8.
2. Mentzer, J. T. Defining Supply Chain Management [Text] / J. T. Mentzer // Journal of Business Logistics, 2001. – Vol. 22, № 2, – P. 1–25.
3. Complementary theories to supply chain management [Text] / A. Halldorsson [et al.] // Supply Chain Management: An International Journal. – Vol. 12. – P. 284–296.
4. Lavassani, M. K. Historical developments in theories of supply chain management: The Case of B2B E-marketplaces [Text] / M. K. Lavassani, B. Movahedi, V. Kumar // Administrative Science Association of Canada (ASAC). – Halifax, Canada, 2008.
5. Kaushik, K. D. Industrial Marketing Management [Text] / K. D. Kaushik, M. Cooper. – January, 2000 – Vol. 29. – P. 65–83.
6. Monk, Ellen. Concepts in Enterprise Resource Planning / Ellen Monk, Bret Wagner [Text] // Course Technology Cengage Learning. – Boston, Massachusetts, 2009.
7. Що таке ERP [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://innoware.kiev.ua/about-erp/scm.html>>.

Отримано 01.10.2010. ХДУХТ, Харків.

© В.А. Гросул, 2010.

УДК 336.76:658.87

Н.О. Власова, канд. екон. наук, проф.

П.В. Смірнова, канд. екон. наук, ст. викл.

АНАЛІЗ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ

Розглянуто та запропоновано принципи класифікації грошових потоків, що дозволяють оцінювати рівень ліквідності та платоспроможності торговельного підприємства, та проведено відповідне дослідження за запропонованим підходом.

Рассмотрены и предложены принципы классификации денежных потоков, что позволяют оценивать уровень ликвидности и платежеспособности торгового предприятия, и проведено соответствующее исследование по предложенному подходу.

Considered and offered principles of classification of money streams, that allow to estimate the level of liquidity and solvency of point-of-sale enterprise, and the proper research is conducted to on to offered approach.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Інформація, яка міститься в «Бухгалтерському балансі» і «Звіті про фінансові результати» торговельного підприємства є необхідною, але недостатньою для адекватного моделювання його фінансового стану, оцінки рівня ліквідності та платоспроможності та для ухвалення ефективних господарських рішень. Вони приховують рух грошових потоків від результатів господарської діяльності. У зв'язку з цим актуальною є проблема оцінки платоспроможності, в основі якої лежить інформація про рух грошових потоків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами оцінки руху грошових потоків займалися різні як вітчизняні [2; 3; 6; 7], так і зарубіжні [1; 4] вчені-економісти та аналітики. Але потребує подальшого розвитку більш змістовна оцінка інформації, що подана у такій формі звітності, як «Звіт про рух грошових потоків» і яка дозволяє визначати динамічні зміни у стані платоспроможності підприємств саме роздрібною торгівлі.

Мета та завдання статті. Метою даної статті є викладення результатів дослідження, щодо оцінки ліквідності та платоспроможності підприємств роздрібною торгівлі на основі руху грошових потоків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відомо, грошові засоби – це найбільш ліквідна частина оборотних активів, що забезпечує підприємству найвищий ступінь ліквідності, а отже і свободу вибору. Кошти, як основний засіб платежу, є джерелом формування решти всіх видів ресурсів, що використовуються в господарському процесі з метою отримання прибутку. Вони є початком й кінцем торгово-комерційного циклу. Результати діяльності вважаються остаточними і досягнутими, коли процес інкасування приносить грошовий потік на підприємство, на основі якого може початися новий цикл, що в майбутньому може принести прибуток.

Грошові засоби і прибуток – це заздалегідь неідентичні показники. Показник прибутку не завжди відображає реальне фінансове становище підприємства, тобто його платоспроможність та ліквідність. Теоретично величина прибутку і результат руху коштів (чистий грошовий потік) можуть співпадати в тому випадку, коли облікова політика підприємства припускає використання тільки касового принципу, але на практиці це зустрічається рідко. Розбіжності полягають також у певному тимчасовому лагу формування прибутку і грошових потоків.

Інформації про прибуток недостатньо під час ухвалення управлінських рішень. Підприємство може мати великий прибуток, але не мати позитивного грошового потоку, а навіть мати негативний грошовий потік, тобто при позитивному прибутку підприємства можуть потребувати вливання коштів ззовні.

Ми згодні з думкою тих авторів, які вважають, що вартісний показник руху грошових потоків підприємства в процесі операційної, інвестиційної та фінансової діяльності є важливим оцінним інструментом короткострокової ліквідності та довгострокової платоспроможності [1; 7].

Окремі показники для оцінки стану грошових потоків можна отримати з «Бухгалтерського балансу» і «Звіту про фінансові результати», але більш повна картина представлена у «Звіті про рух грошових коштів», який одночасно демонструє зміни і у поточній діяльності, і у статтях балансу. Він представляє динамічну картину грошових потоків, які стали результатом рішень і дій, зроблених за певний період.

Мета складання «Звіту про рух грошових коштів» полягає у наданні докладної інформації про історичні зміни в грошових засобах та їх еквівалентах, для чого проводиться класифікація грошових потоків. На основі цього звіту оцінюється здатність підприємства створювати грошові засоби та їх еквіваленти в процесі здійснення грошових потоків. Звіт забезпечує можливість ухвалення вірних рішень керівництвом підприємства і власниками, не тільки за поточними проблемами, але й у майбутньому.

Разом з іншими формами фінансової звітності «Звіт про рух грошових коштів» дозволяє провести оцінку змін у чистих активах, фінансовій структурі, включаючи ліквідність та платоспроможність, впливати на суми і час грошових потоків з метою пристосування до умов, що змінилися, і можливостей. Інформація звіту дуже корисна для створення моделі оцінки і дисконтування майбутніх грошових потоків та збільшує порівнянність звітних даних, оскільки цей звіт усуває вплив застосування різних облікових методів для однакових подій та операцій. Остання обставина за цим звітом найбільш придатна під час порівняння фінансового стану різних підприємств.

«Звіт про рух грошових коштів» згідно з п. 7 П(С)БО 4 складається окремо за видами діяльності:

- операційною;
- інвестиційною;
- фінансовою.

Суми надходжень і витрат наводяться у звіті розгорнуто за кожним з цих видів діяльності.

Внутрішні зміни у складі коштів до звіту не включаються. Не включають до звіту про рух коштів і негрошові операції (отримання активів за допомогою фінансової оренди, бартерні операції, придбання активів шляхом емісії акцій тощо).

Під час складання звіту можуть застосовуватися наступні методи:

1. Прямий, у разі якого розкриваються основні валові грошові надходження і витрати.

2. Непрямий, у разі якого чистий прибуток або збиток коригуються з урахуванням операцій негрошового характеру, відстрочень, нарахувань минулих років, майбутніх надходжень чи платежів, статей доходів і витрат, пов'язаних з інвестиційною і фінансовою діяльністю. Саме цей метод передбачено під час складання «Звіту про рух грошових коштів» на підприємствах України.

«Звіт про рух грошових коштів» має балансову форму, що виглядає таким чином:

$$\text{ГПо} - \text{ГПі} = \text{ГПф} + \Delta\text{ГЗ},$$

де ГПо, ГПі, ГПф – відповідно грошові потоки основної, інвестиційної та фінансової діяльності; $\Delta\text{ГЗ}$ – зміна коштів за період (чистий грошовий потік).

Для чіткого розуміння можливостей використання цієї форми звітності у процесі оцінки ліквідності та платоспроможності підприємств торгівлі необхідно, перш за все, чітко визначитись з поняттям «грошовий потік» та його агрегацією не лише за видами діяльності підприємства. Як пише Л.А. Бренстайн, більшість авторів, але, безумовно, не всі, під грошовими потоками мають на увазі кошти, що утворилися в результаті господарської діяльності [1, с. 333], тобто мають на увазі тільки чисті грошові потоки. Деякі автори визначають їх як приток і відтік грошових засобів та їх еквівалентів [2-4]. У П(С)БО 4 аналогічно: рух грошових потоків представлений як надходження і вибуття грошових засобів та їх еквівалентів. Ці визначення не суперечать одне одному і підкреслюють динамічний характер грошових потоків. Проте найбільш повне та системне уявлення про грошові потоки, і особливо в торгівлі, представлено в працях професора, доктора економічних наук І.О. Бланка, який підкреслює, що грошовим потоком є сукупність розподілених за окремими інтервалами даного періоду часу надходжень і виплат коштів, що генеруються його господарською діяльністю [5; 6]. Учені цієї ж наукової школи Л.О. Лігоненко і А.В. Ситник доповнюють це визначення тим фактом, що грошові потоки супроводжують рух вартості та виступають зовнішньою ознакою функціонування підприємств [7].

Дослідження грошових потоків дозволяє оцінити і представити весь механізм функціонування підприємства, який є досить складним. Це визначає різноманітність підходів щодо класифікації грошових потоків [5-7]. Для цілей оцінки ліквідності та платоспроможності найбільш актуальною, на нашу думку, є класифікація потоків за напрямками, наведеними в таблиці 1.

Таблиця 1 – Класифікація грошових потоків торговельного підприємства відповідно до необхідності оцінки ліквідності та платоспроможності

Ознака класифікації грошових потоків	Вид грошових потоків підприємства	Характер участі в оцінці ліквідності та платоспроможності
1	2	3
Масштаб обслуговування господарського процесу	<ul style="list-style-type: none"> – грошовий потік підприємства в цілому; – грошовий потік окремих структурних підрозділів; – грошовий потік окремих господарських операцій 	Оцінка на різних рівнях управління підприємством
Вид господарської діяльності	<ul style="list-style-type: none"> – грошовий потік операційної діяльності; – грошовий потік інвестиційної діяльності; – грошовий потік фінансової діяльності 	Оцінка за видами господарської діяльності
Спрямованість і завершеність руху коштів	<ul style="list-style-type: none"> – позитивний грошовий потік; – негативний грошовий потік; – валовий грошовий потік; – чистий грошовий потік 	Оцінка у взаємозв'язку з надходженням і витрачанням грошових коштів та їх участь у формуванні найважливішого результативного показника – чистого грошового потоку
Характер грошового потоку відносно підприємства	<ul style="list-style-type: none"> – внутрішній грошовий потік; – зовнішній грошовий потік 	Оцінка внутрішніх і зовнішніх операцій
Рівень достатності й збалансованості обсягу грошового потоку	<ul style="list-style-type: none"> – надмірний грошовий потік; – дефіцитний грошовий потік; збалансований грошовий потік; 	Оцінка рівня ліквідності та платоспроможності, ступеня наближення до рівноважного стану

1	2	3
	незбалансований грошовий потік	
Значущість у формуванні кінцевих результатів господарської діяльності	– пріоритетний грошовий потік; – другорядний грошовий потік	Оцінка ступеня участі у формуванні кінцевих фінансових результатів
Можливість забезпечення платоспроможності	– ліквідний грошовий потік; – неліквідний грошовий потік	Оцінка якісного співвідношення позитивного і негативного грошових потоків
Метод оцінки у часі	– теперішній грошовий потік; – майбутній грошовий потік	Оцінка поточної й майбутньої ліквідності та платоспроможності

Для дослідження були притягнуті дані підприємств роздрібною торгівлі, що реалізують продовольчі товари. До складу вибірки увійшли 37 підприємств, які були розділені на три групи за розміром торговельної площі: невеликі підприємства, середні й великі. Складність досліджень ліквідності та платоспроможності підприємств на основі «Звіту про рух грошових коштів» обумовлена тим, що ця форма є обов'язковою для складання тільки на великих і частково середніх підприємствах. У зв'язку з цим нами самостійно були розроблені такі звіти на основі «Бухгалтерського балансу» і «Звіту про фінансові результати» в цілому для груп невеликих і середніх підприємств роздрібною торгівлі вибіркової сукупності. Підприємства, що входять до групи великих, розробляють цей звіт.

Формування грошових потоків за видами діяльності та напрямками руху за групами підприємств наведено в таблиці 2.

Дані таблиці, що має матричний формат, дають можливість наочно оцінити, яким чином той чи інший вид діяльності підприємства бере участь у формуванні чистого грошового потоку. Так, у групах невеликих і великих підприємств на чистий грошовий потік позитивно впливає в усіх періодах операційна діяльність, під час негативного впливу інвестиційної та фінансової діяльності, що у 2007 році навіть стало причиною негативного значення підсумкового чистого грошового потоку. У групі середніх підприємств спостерігається інша картина. Результатом операційної діяльності є негативний чистий грошовий потік, що перекривається позитивними потоками від фінансової діяльності та частково від інвестиційної. Для цієї групи характерним є досягнення ліквідності як за рахунок залучення додаткових коштів фінансування власного капіталу, так і за рахунок реалізації необоротних активів.

Таблиця 2 – Грошові потоки за видами діяльності та напрямками руху в цілому за групами підприємств роздрібною торгівлі продовольчими товарами за 2006-2008 роки (тис. грн)

Вид діяльності	2006			2007			2008		
	ПГП*	НГП*	ЧГП*	ПГП	НГП	ЧГП	ПГП	НГП	ЧГП
Невеликі підприємства									
Операційна діяльність	191,2	-121,6	69,6	184,6	-50,6	134,0	185,8	-81,3	104,5
Інвестиційна діяльність	-	-21,4	-21,4	-	-99,8	-99,8	-	-66,8	-66,8
Фінансова діяльність	7,7	-48,4	-40,7	-	-37,8	-37,8	-	-31,1	-31,1
Разом	198,9	-191,4	7,5	184,6	-188,2	-3,7	185,8	-179,2	6,6
Середні підприємства									
Операційна діяльність	439,3	-520,3	-81,0	431,1	-560,5	-129,4	441,6	-526,4	-84,8
Інвестиційна діяльність	19,2	-	19,2	8,9	-	8,9	-	-95,2	-95,2
Фінансова діяльність	154,4	-88,9	65,5	290,4	-156,8	133,6	360,3	-164,7	195,6
Разом	612,9	-609,2	3,7	730,4	-717,3	13,1	801,9	-786,3	15,6
Великі підприємства									
Операційна діяльність	3144,5	-2161,1	983,4	3357,9	-1184,7	2173,2	4555,5	-1260,7	3294,8
Інвестиційна діяльність	-	-297,6	-297,6	-	-559,3	-559,3	-	-715,1	-715,1
Фінансова діяльність	357,3	-1007,6	-650,3	-	-1622,4	-1622,4	-	-2562,5	-2562,5
Разом	3501,8	-3466,3	35,5	3357,9	-3366,4	-8,5	4555,5	-4538,3	17,2
Уся сукупність									
Операційна діяльність	3820,2	-2811,0	1009,2	3679,7	-1496,2	2183,5	5087,2	-1772,8	3314,4
Інвестиційна діяльність	-	-299,8	-299,8	-	-650,5	-650,5	-	-877,0	-877,0
Фінансова діяльність	284,6	-948,3	-663,7	-	-1532,1	-1532,1	-	-2397,9	-2397,9
Разом	4104,7	-4059,1	45,7	3679,7	-3678,8	0,9	5087,2	-5047,7	39,5
*Примітка. ПГП – позитивний грошовий потік; НГП – негативний грошовий потік; ЧГП – чистий грошовий потік									

У цілому за сукупністю, також і на невеликих і великих підприємствах операційна діяльність відіграє позитивну і визначальну роль в утворенні результативного чистого грошового потоку впродовж усіх трьох років. В умовах реального інвестування, особливо в групі великих підприємств, цей вид діяльності, природно, негативно впливає на величину чистого грошового потоку. Для фінансової діяльності характерним є не залучення, а витрачання коштів.

Якщо «Звіт про рух грошових коштів» розглянути у розрізі основних статей, то можна відзначити таке:

- основним джерелом позитивного грошового потоку від операційної діяльності в усіх групах підприємств і в цілому за сукупністю є прибуток до оподаткування і сплати відсотків, в меншій мірі впливають амортизаційні відрахування, хоча у групі середніх підприємств їх величина наближається до величини прибутку. На великих підприємствах і трохи на невеликих, які мають більшу позикову ліквідність, позитивний грошовий потік формується за рахунок додаткового залучення поточних зобов'язань. А ось зміна оборотних активів, в основному, формує негативний грошовий потік в усіх групах підприємств. Підприємства, які входять до групи середніх, знижують розмір поточних зобов'язань, що негативно впливає на чистий грошовий потік від операційної діяльності;

- як вже було зазначено, негативні грошові потоки від інвестиційної діяльності обумовлені активною інвестиційною політикою, в основному, великих підприємств торгівлі;

- позитивні грошові потоки від фінансової діяльності пов'язані з додатковим залученням власного капіталу в групі середніх підприємств і збільшенням кредитування у 2006 році в двох інших групах. Негативні потоки фінансової діяльності пов'язані, у першу чергу, з необґрунтовано високими витратами прибутку на споживання, особливо у групі великих підприємств. Негативний потік формується і при погашенні кредитів за останні два роки в усіх групах підприємств. Нераціональне використання прибутку сприяє втраті власного капіталу як на великих, так і на невеликих підприємствах.

Динамічний характер грошових потоків визначає важливість вивчення їх змін у часі. У цьому плані найбільш прийнятною формою оцінки є горизонтальний аналіз грошових потоків. Він дозволяє зробити висновки про темпи зростання чистого грошового потоку та його формування протягом даного періоду. Більш повна картина щодо стабільності формування чистого грошового потоку може бути отримана при оцінці динаміки в розрізі більш коротких часових інтервалів (місяців, декад). Структура грошових потоків визначається в процесі вертикального аналізу.

Висновки. Таким чином, результати дослідження підтверджують перспективність інформаційної бази «Звіту про рух грошових коштів» для оцінки не лише поточної, але й майбутньої платоспроможності підприємств, а також для оцінки ефективності формування грошових потоків у взаємозв'язку з ефективністю управління операційними, інвестиційними й фінансовими процесами на підприємстві.

Список літератури

1. Бернстайн, Л. А. Анализ финансовой отчетности: теория, практика и интерпретация [Текст] / Л. А. Бернстайн ; пер. с англ. О. В. Скачкова [и др.] ; научн. ред. перевода И. И. Елисева. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 624 с. – (Серия по бухгалтерскому учету и аудиту UNCTC; гл. ред. серии проф. Я. В. Соколов).
2. Анализ финансовой отчетности : учеб. пособие [Текст] / Е. И. Бородин [и др.] ; под ред. О. В. Ефимовой, М. В. Мельник. – 2-е изд. – М. : ОМЕГА-Л, 2006. – 408 с. – (Высшее финансовое образование / Финансовая акад. при Правительстве РФ).
3. Савчук, В. П. Управление финансами предприятия [Текст] / В. П. Савчук. – М. : БИНОМ : Лаборатория знаний, 2003. – 480 с.
4. Бертонеш, М. Управление денежными потоками [Текст] / М. Бертонеш, Р. Найт ; пер. с англ. Е. Бугаева. – СПб. : Питер, 2004. – 240 с.
5. Бланк, И. А. Торговый менеджмент [Текст] / И. А. Бланк. – 2-е изд. – К. : Эльга : Ника-Центр, 2004. – 784 с.
6. Бланк, И. А. Управление денежными потоками [Текст] / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр : Эльга, 2002. – 736 с.
7. Лігоненко, Л. О. Управління грошовими потоками [Текст] : навч. посіб. / Л. О. Лігоненко, Г. В. Ситник. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. – 255 с.

Отримано 01.10.2010. ХДУХТ, Харків.

© Н.О. Власова, П.В. Смірнова, 2010.